

Nr 366

Av herr Ohlin m. fl., angående bostadspolitiken.

(Lika lydande med motion nr 280 i Första kammaren)

Regeringen förutskickar i statsverkspropositionen att ett bostadspaket kommer att föreläggas riksdagen, innehållande förslag om ändringar i hyreslagstiftningen, kreditstödet till bostadsbyggandet, markpolitiken m. m. Till dessa frågor återkommer vi då. Vi kan i detta sammanhang inte underlåta att beklaga att regeringen på ett tidigare stadium avvisat förslag om samverkan för politiska samförståndslösningar, vilka kunnat vara ägnade att snabbare motverka alla de missförhållanden som bostadsbristen och snedvridningen på bostadsmarknaden för med sig.

Planering av bostadsbyggandet

Ökningen av bostadsbyggandet har, som vi flera gånger framhållit, efter kriget skett i långsammare takt än hela nationalproduktens tillväxt. Under ett par enstaka år i början på 1960-talet satte regeringen plötsligt och oplanerat i gång en stor expansion av bostadsbyggandet. Då ökade volymen procentuellt mera än nationalprodukten. Nu är situationen åter den motsatta. Lika plötsligt och oplanerat har bostadsbyggandet hejdats. Mellan 1965 och 1966 minskade det t. o. m. med 2,5 % i volym.

En ryckighet av detta slag finner vi ej godtagbar. Den gör i längden produktionen mindre — och dyrare — än den skulle blivit med en jämnare utveckling.

Man tror i finansplanen på en ökning av bostadsbyggnadsvolymen med 5,5 % under 1967. Denna ökning får man genom att anta, att igångsättningen skall följa ett annorlunda mönster än de två senaste åren, då regeringens skötsel av igångsättningen gått helt på sned. En större del av igångsättningen antas nu förlagd till de första två tredjedelarna av året.

Vi har under en lång följd av år krävt en flerårsplanering av bostadsbyggandet. Vi har lagt fram program om en väl förberedd successiv stegring. Vi har föreslagit en igångsättning av

94 000 lägenheter	under	1966
98 000	„	1967
102 000	„	1968
106 000	„	1969
110 000	„	1970

och har dessutom krävt att en årligen successivt förnyad konjunkturreserv om 10 000 lägenheter upprättas. Regeringens eget program ligger lägre — en miljon bostäder på tio år 1965—1974, medan vårt program skulle ge lägst 1 100 000 bostäder under samma tid. Såvitt man nu kan bedöma är det uppenbart att med den förda regeringspolitiken kommer varken regeringens eget program eller vårt att kunna genomföras. Härför krävs en omläggning av politiken, innebärande bättre planering och större stimulans till rationalisering. Vi erinrar om och upprepar vårt förra året väckta förslag om ett särskilt organ för att underlätta rationaliseringsframstegens genomslag och beräkna därav föranledda uppjusteringar av bostadsprogrammet. Detta är desto mera angeläget som byggnadsbranschen är en från internationell konkurrens i hög grad befriad marknad. Just därför är det också angeläget att konkurrensen mellan olika företagsformer på detta område stimuleras i stället för att som sker med den nuvarande politiken hållas tillbaka.

Regeringspartiet presenterade i fjol för första gången ett treårsprogram. Sedan dess har alltså ett år gått, men i årets regeringsförslag anges ingen förlängning av treårsprogrammet från 1966. Detta innebär att osäkerhetsmomenten för kommuner och byggherrar åter kommer att skärpas.

Vårt program innebär att bostadsbyggandet på sikt skall följa utvecklingen av nationalprodukten. Man bör komma ihåg att bostadsinvesteringarna representerar endast ca en tredjedel av samtliga investeringar i byggnader och anläggningar och endast ungefär en femtedel av alla investeringar över huvud taget. Såväl en blygsam höjning av den totala investeringskapaciteten utöver vad som är möjligt med regeringens politik som små förskjutningar inom övriga sektorer kan således leda till ett friställande av användbara resurser för ökat bostadsbyggande. Genom ökat sparande och ett bättre utnyttjande av resurserna kan folkpartiets bostadsbyggnadsprogram realiseras utan att man nämnvärt inkräktar på andra investeringars fortgående tillväxt. En målmedveten satsning på industriell bostadsproduktion och kostnadspressande rationaliseringar i alla led inom byggprocessen underlättar en sådan utveckling.

Industriell produktion

Den långsiktiga planeringen är en förutsättning för en produktion under industriella former. Det är det industriella byggandet som skall ge oss goda och fler bostäder till lägre pris.

Störningar i produktionen måste så långt möjligt undvikas. Regeringens politik är ryckig och den, även från andra synpunkter sett, bristfälliga planeringen har i hög grad verkat effektivitetsförsämrande på produktionsapparaten.

Under de senaste åren har igångsättningen haft följande fördelning under kvartalen:

	1964	1965	1966	1967 (prognos)
1:a kvartalet	12 050	15 000	12 950	12 100
2:a „	30 550	23 950	19 450	30 000
3:e „	31 300	20 950	21 950 (prel.)	28 300
4:e „	22 400	32 950	36 000 (prel.)	19 600

Den låga igångsättningen under 1:a kvartalet 1966 kan till viss del förklaras av den stränga vintern. Även vintern till trots är ryckigheten under 1966 anmärkningsvärd. Detsamma gäller det skeva förhållandet under såväl 1965 som 1966 beträffande igångsättningen under de 3:e och 4:e kvartalen.

Prognosen för igångsättningen under 1967 utgår som ovan framhållits ifrån att man lyckas realisera ett igångsättningsmönster, som har en bästa säsongutjämnande effekt mellan vinter- och sommarhalvår. En sådan förändring är verkligen i hög grad av behovet påkallad. Koncentrationen av igångsättningen till sista kvartalet har haft ogynnsamma följder under senare år. I en interpellationsdebatt i andra kammaren den 24 mars 1966 erkände inrikesministern detta. Han framhöll:

Jag vill gärna medge att koncentrationen av igångsättningen till fjärde kvartalet 1965 var en olycklig företeelse, som kommer att medföra stark anspänning på byggnadsmarknaden under våren och försommaren. Därför är det angeläget att vi gör allt för att få en gynnsammare säsongfördelning av igångsättningarna i år, och förutsättningarna härför bedöms vara relativt goda.

Föresatserna kunde inte hållas. Igångsättningen sista kvartalet 1966 blev större än under sista kvartalet 1965 såväl i absoluta tal som i relation till årsigångsättningen. I statsverkspropositionen i år erkänner inrikesministern sin misslyckade politik. Den har inneburit att kraftiga pådrag i bostadsbyggandet följts av kraftiga inbromsningar. Detta har av regeringen ansetts nödvändigt, när det stått klart att stockningar uppstått och risk för förlängning av byggtiderna förelegat.

Igångsättningen under året bör självklart vara sådan att byggnadsarbetarna till mycket stor del arbetar inomhus med stomkomplettering o. dyl. under årets kallaste månader. För hela landet gäller att tyngdpunkten för igångsättningen helst bör ligga på tredje kvartalet.

En väsentlig uppgift vid sidan av att bygga *tillräckligt* med lägenheter är att bygga dem till *priser, som folk har råd att betala*. Till väsentlig del är detta en fråga om rationellt bostadsbyggande med industriella byggmetoder. Under efterkrigstiden har, som framgår av det ovanstående, bostadsbyggandet inte getts de förutsättningar som är nödvändiga härför. De långa seriernas ekonomi har inte fått göra sig gällande i tillräcklig grad till nackdel för bostadsbyggandets fortsatta industrialisering — och därmed till nackdel också för samhällsekonomi och bostadskonsumenter. En central uppgift är därför att organisera bostadsproduktionen så att förutsättningarna

na för industriell drift kan utnyttjas bättre. Regeringens underlåtenhets-synder på detta område under de senaste tio åren har varit betydande. Produktionen av såväl småhus som flerfamiljshus sker f. n. alltså ofta under otillfredsställande förhållanden och villkor. Folkpartiet vidhåller kraven på en planering som underlättar industriell produktion av bostäder där man utnyttjar de långa seriernas ekonomi.

Det betyder inte alls att alla lägenheter och småhus skall göras lika. Det är för övrigt omöjligt med hänsyn till väderstreck och växlande terräng-förhållanden samt tycke och smak. Det räcker om husens delar kan till-verkas i serier. Industriella produktionsmetoder kan då göra sig gällande, samtidigt som man erhåller den variation beträffande bostädernas utform-ning och i stadsbilden som man önskar med hänsyn till kraven på god bostadsmiljö. Icke minst torde möjligheterna härtill, som vi framhöll även förra året, vara stora när det gäller småhusproduktionen. Import av små-huselement bör uppmuntras.

De planerande organen, främst inom kommunerna, bör stimuleras att upp-rätta stads- och byggnadsplaner som ger utrymme för konkurrens mellan olika typhus. Konkurrensen underlättas om stads- och byggnadsplanerna är flexibla så att olika hustyper, där husbredd och placering på tomt, som på grund av produktionsmetoderna skiftar från en typ till en annan, får tillfälle att tävla med varandra beträffande pris och kvalitet. Självfallet måste planeringen befinna sig i ett sådant skede att byggandet inte för-senas härav.

Byggherrarna bör stimuleras till projekt av den storleksordningen att upprepning i byggnadsarbetet — vilket är den grundläggande faktorn för industriell produktion — kommer till stånd. Under senaste tiden har några stora objekt startats, där det visat sig att serieproduktionen medger utsik-ter för väsentligt lägre produktionskostnader än hittills. Denna utveckling förtjänar uppmärksamhet.

Standardiserade byggvaror bör användas i långt större omfattning än som f. n. är fallet. Modulmått bör genomföras mera konsekvent. De tekniska byggbestämmelserna måste göras enhetliga så att samma hus kan uppföras oförändrat i olika kommuner. Det härmed inom byggnadsstyrelsen pågåen-de arbetet bör leda till riksomfattande bestämmelser, vilka sedan de anta-gits, inte bör ändras utan mycket tidigt varsel.

Som framgår av det ovanstående är hindren på vägen mot ett mera långt-gående industriellt byggande mindre tekniska problem än brister i organi-sation och planering samt en hittills bristande genomslagskraft för reella rationaliseringsframsteg i form av reella prissänkningar på bostäder. Vi anser, som tidigare framhållits, att ett särskilt sammansatt organ, bestående av företrädare för parterna på byggnadsarbetsmarknaden och näringsfri-hetsrådet jämte av rådet utsedda opartiska experter, bör tillsättas för att penetrera detta problem.

Ökat småhusbyggande

Småhusbyggandets andel av hela bostadsproduktionen har länge varit låg i Sverige. Den uppgick under åren 1931—1935 till 34 % och under åren 1936—1940 till 28 %. Under de fem—sex första åren efter kriget höll sig småhusproduktionen på ungefär samma nivå som i slutet av trettiotalet vad beträffar andelen av bostadsbyggandet för att sedan falla till ett minimum av 18 % 1953. Därefter skedde en uppgång till nära 30 % 1955. Sedan föll andelen åter för att under de senaste fem åren ha legat nära eller på trettioprocentnivån. Det verkar som om denna skulle bli något av en magisk gräns, svår att passera. Lyckas inte detta kommer andelen lägenheter i småhus av hela beståndet att sjunka till ett vid internationella jämförelser mycket dåligt tal. Det är bl. a. för att underlätta en väsentlig stegring av småhusbyggandet till 50 % av nyproduktionen som vi förordat en skyndsamt utredning beträffande modernisering av planeringsinstitut och planeringsmetoder. I Danmark byggs ca 60 % av lägenheterna som småhus, i Norge ca 70 % och i England ca 75 %. Det finns föga skäl betvivla att en åtminstone 50-procentig andel för småhusen i nyproduktionen skulle väl svara mot den faktiska efterfrågan.

Av de 1945 befintliga 2,1 miljonerna lägenheter utgjordes nära 1,2 miljon av småhuslägenheter. Det var 56 %. Av de 1960 befintliga 2,67 miljonerna lägenheter utgjordes ej mer än 1,26 miljon eller 47 % av småhuslägenheter. Andelen småhuslägenheter i det totala beståndet har således gått ner avsevärt och fortsätter att göra så. Vi finner detta synnerligen olyckligt med hänsyn till de särskilda fördelar, inte minst ur miljösynpunkt som småhusen besitter.

En bostadspolitik som konsekvent inriktas på att tillgodose konsumenternas efterfrågan måste bereda plats åt ett väsentligt ökat småhusbyggande. En ökad småhusandel bidrar till att minska efterfrågan på kapitalkrävande fritidshus. Ökad småhusproduktion ger bättre förutsättningar för rationaliseringar och en industriell produktion som kan bromsa kostnadsutvecklingen. Den verkar också sparfrämjande.

Fler servicehus

Även i fortsättningen, när, som vi förmodar, ett ökat småhusbyggande kommer till stånd, är det klart att många människor kommer att efterfråga bostäder i större hus eller av olika skäl aldrig får möjlighet att realisera tanken på att skaffa sig ett egnahem. Höghus kommer m. a. o. självfallet även i framtiden att byggas i rätt stor utsträckning. Vi har i det föregående utgått ifrån att bostadsbyggandet i fortsättningen till 50 % kommer att bestå av flerfamiljshus. Det är därvid av vikt att man också söker utvinna de fördelar en koncentrerad bebyggelse ger.

Detta kan ske bl. a. genom att förse större bostadsanläggningar med särskilda serviceanordningar. Som exempel på sådana anordningar kan

nämnas matsal, daghem, isoleringsrum för sjuka barn, tillgång till sjuk-sköterskor för vård av sjuka i hemmet, personal för tvätt och städning, osv. Att kunna nå sådana serviceanordningar på kort tid måste vara en värdefull tillgång för familjer som har svårighet att kombinera hemarbete med andra arbetsuppgifter. För gamla, sjuka eller handikappade kan det också innebära att de får möjlighet att klara sig själva.

Vi föreslår därför att villkoren för statens utlåning utformas med sikte på att underlätta byggandet av särskilda servicehus i bättre takt med det växande behovet. Frågan behandlas närmare i en särskild motion från vårt håll till årets riksdag.

Bostadsbyggandet på bristorterna

I 1966 års bostadsmotion framhöll vi att man beträffande bostadsbyggandets geografiska fördelning måste utgå ifrån att ca 70 % av bristen f. n. finns inom de tre storstadsområdena och ytterligare 20 % i städer som har mellan 30 000 och 100 000 invånare. Trots att bostadsbristen i dessa områden skärpts under 1960-talet, har någon relativ förbättring av deras andel i bostadsproduktionen knappast inträffat. Preliminära uppgifter angående igångsättningens fördelning under 1966 föreligger nu. Nedanstående tabell visar igångsättningen i storstadsområdena i jämförelse med 1965.

	1965		1966	
	Hela året	Därav december	Hela året	Därav december
Storstadsområdena	32 413	5 205	33 245	6 615
Storstockholm	15 464	2 459	15 161	2 671
Göteborgsregionen	10 447	2 085	10 766	3 187
Malmö—Lund-regionen	6 502	661	7 318	757

Igångsättningen i storstadsområdena har enligt denna tabell ökat med 832 lägenheter. Denna ökning är emellertid endast skenbar. Igångsättningen under december har nämligen ökat med 1 410 lägenheter, nära 20 % av påbörjandet har skett under årets sista månad. Detta innebär att bostadsbyggandet i storstadsområdena i själva verket minskat under 1966 i jämförelse med 1965.

I storstockholmsområdet har igångsättningen minskat med 300 lägenheter men ändå har även där en ökning skett under december månad. Bostadsbyggandet i storstockholmsområdet har alltså fått vidkännas en betydande minskning under 1966. Detsamma är fallet beträffande göteborgsregionen, där en uppseendeväckande stor andel av igångsättningen — nära 30 procent — kommit till stånd först under december.

Den regionala fördelningen av igångsättningen under 1966 ger oss anledning att erinra om de riktlinjer som framfördes i mittenprogrammet i detta avseende, vilka är av följande lydelse:

Bostadsproduktionen bör i takt med tillgängliga mark- och planresurser och med större målmedvetenhet inriktas på områden, där bostadsbristen är störst eller eljest skulle bli besvärande. Ansträngningar bör göras för att minska efterfrågetrycket i storstadsområdena genom en aktiv lokaliseringspolitik som ger sysselsättning utanför dessa områden.

Att hålla tillbaka storstadsområdenas tillväxt genom att därstädes relativt hårdare begränsa bostadsbyggandet och permanenta bostadsbristen är enligt vår mening av humanitära skäl en omöjlig politik.

En ökning av storstadsområdenas och andra expanderande orters andel av det totala bostadsbyggandet kan dock endast åstadkommas om vederbörande kommuner sörjer för att förutsättningar finns beträffande markberedskap och planeringsläge.

Sammanfattning

Något förslag till riksdagen beträffande hur stor igångsättningen av nya bostäder skall vara under 1967, förekommer inte i statsverkspropositionen. I finansplanen räknar man emellertid med en igångsättning av 90 000 lägenheter men beräknar ändå att bostadsbyggandet under året kommer att öka i jämförelse med 1966 med 5,5 procent. Denna ökning beror på att tyngdpunkten av igångsättningen enligt finansplanen skall förläggas tidigare under året. Man skall inte som under 1965 och 1966 planera igångsättningen så illa att en stor del kommer till stånd först under årets sista månader.

Att en bättre fördelning under året av bostadsbyggandet verkligen åstadkommes är som vi tidigare påpekat ytterst angeläget. Det är också ofrånkomligt att den omfattande igångsättningen i slutet av 1966 inverkar på påbörjandet under första kvartalet 1967. För att få en riktig bild av bostadsbyggandets omfattning måste man räkna med resultatet för såväl år 1966 som 1967. Under 1966 minskade bostadsbyggandet med 2,4 procent, under 1967 beräknas det öka med 5,5 procent. Detta betyder att om igångsättningen under 1967 endast blir av den omfattning som finansplanen utgår ifrån, kommer bostadsbyggandet under två år att ha ökat med i runt tal tre procent, dvs. med 1,5 procent per år. Som jämförelse kan nämnas att under samma tvåårsperiod beräknas näringslivets investeringar öka med i runt tal tio procent och kommunernas med 13 procent. Dessa siffror visar hur oberättigat det är att nu framställa bostadsbyggandet som speciellt gynnat.

Den mycket omfattande igångsättningen av nya bostäder under november och december i fjol torde göra det omöjligt att under första kvartalet 1967 påbörja fler bostäder än som svarar mot en någorlunda riktig fördelning under året av den i finansplanen angivna målsättningen 90 000 lägenheter. Däremot är det enligt vår mening med hänsyn till bostadsbristen ytterst angeläget att igångsättningen under andra och tredje kvartalet sker med utgångspunkt från en större igångsättning under året. I synnerhet blir detta fallet om en försvagning av den allmänna konjunkturen inträffar.

Det är dessvärre uppenbart att regeringens dåliga planering av igångsättningen under åren 1965—1966 samt bristande intresse för ökad kapitalbildning och ryckigheten i dess ekonomiska politik försvårar uppnåendet av den av oss i flerårsprogrammet föreslagna igångsättningen under 1967 på 98 000 lägenheter. Till denna fråga får vi tillfälle att återkomma i samband med behandlingen av regeringens proposition om bostadspolitiken.

Under hänvisning till det anförda hemställes,

att riksdagen måtte

1) i skrivelse till Kungl. Maj:t understryka angelägenheten av

a) att ansträngningarna ökas väsentligt att uppnå en jämn och successiv ökning av bostadsbyggandet samt en jämnare och säsongmässigt bättre planerad igångsättning,

b) att bostadsproduktionen i takt med tillgängliga mark- och planresurser och med större målmedvetenhet inriktas på områden där bostadsbristen är störst eller eljest skulle bli besvärande samt att ansträngningar göres för att minska efterfrågetrycket i storstadsområdena genom en aktiv lokaliseringspolitik, som ger sysselsättning utanför dessa områden,

c) att erforderliga åtgärder vidtages för att öka småhusbyggandets andel av bostadsproduktionen till 50 %, vilket den väntade utvecklingen av efterfrågan motiverar,

d) att villkoren för statens utlåning utformas med sikte på att underlätta byggandet av särskilda servicehus i bättre takt med det nuvarande behovet,

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t efter samråd med byggnadsarbetsmarknadens parter och med näringsfrihetsrådet tillsätter ett organ, bestående av företrädare för dessa instanser jämte opartiska experter, med uppgift att följa hur rationaliseringsframstegen inom byggnadsindustrien slår igenom samt beräkna vilka möjligheter till ett utöver tidigare målsättning ökat bostadsbyggande som ett industriellt byggandes produktivitetshöjande effekt skulle kunna medföra.

Stockholm den 25 januari 1967

Bertil Ohlin (fp)

Sven Wedén (fp)

Ingemar Mundebo (fp)

Cecilia Nettelbrandt (fp)

Manne Ståhl (fp)

Sven Antby (fp)

Elias Jönsson (fp)

Daniel Wiklund (fp)

Henning Gustafsson (fp)

i Ingemarsgården

i Skellefteå